

אַלְקִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׁה לְעֵלָה

פרשת וירא – הרב אורי הולצמן

בפרשתנו אנו קוראים על ניסיון העקידה. בפרקי דרבי אליעזר (פרק לא) אמרו חז"ל – בן שלשים ושבע שנה היה יצחק בלכתו אל הר המוריה [וכן בבראשית רבה נה, ד]. אולם כותב האבן עזרא, כי לפי הפשט מאוד קשה לומר כן; כאשר נפרד אברהם מנערו עם יצחק, אומר להם אברהם – שְׁבוּ לָכֶם פֶּה עִם הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם (בראשית כב, ה). וכותב האבן עזרא:

יש אומרים: איך אמר אברהם ונשובה? [כלומר, הרי בדעתו היה להקריב את יצחק ולא לשוב עמו] ואחרים ענו, כי היה בדעתו להביא עצמותיו.

ואברהם [אבן עזרא] דחם בדברים – כדי שלא יסורו עד שובו, ושלא ירגיש יצחק ויברח. [משני טעמים אמר להם "ונשובה", האחד כדי שיחכו לו נערו ולא ילכו, והשני כדי שלא ירגיש יצחק בתכניתו של אברהם ויברח לו.]

ומוסיף האבן עזרא:

ורבותינו ז"ל אמרו, שהיה יצחק כאשר נעקד בן שלשים ושבע שנים. ואם דברי קבלה נקבל. ומדרך סברה אין זה נכון; שהיה ראוי שתהיה צדקת יצחק גלויה ויהיה שכרו כפול משכר אביו, שמסר עצמו ברצונו לשחיטה? ואין בכתוב מאומה על יצחק? [שתי שאלות הוא שואל: האחת, שאין מסופר אודות צדקתו של יצחק ומתן שכרו. והשנייה, שאין הכתוב מספר דבר על שותפותו של יצחק בעקידה, כי אם רק על פעולותיו של אברהם.] ואחרים אמרו שהיה בן חמש שנים. גם זה לא יתכן, בעבור שישא עצי העולה?

והקרוב אל הדעת, שהיה קרוב לי"ג שנים, והכריחו אביו ועקדו שלא ברצונו. והעד [ראה לדבר], שאביו הסתיר הסוד ממנו ואמר – "אַלְקִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׁה", כי אילו אמר לו "אתה העולה", יתכן שיברח.

לפי האבן עזרא, יצחק לא ידע מאומה על תכנית אברהם להעלותו לעולה, עד אשר תפס בו אברהם ועקד אותו בכוח על המזבח, ואז כבר מאוחר מדי היה לברוח. במסגרת המאמר, ברצוננו לקיים את דברי חז"ל שהיה יצחק איש מבוגר, ואכן הוא גם ידע לאן הוא הולך. התורה גם פירשה ותיארה בצורה דרמטית ונפלאה, כיצד מספר אברהם ליצחק ונותן לו להפנים את המקום הנשגב אליו פניהם מייעדות.

נתבונן בפסוקי התורה:

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשָׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק. וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֶּה עִם הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם.

וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֵצֵי הָעֵלָה וַיִּשֶׂם עַל יִצְחָק בֶּנּוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמֶּאֱכָלֶת וַיִּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו.

וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׁה לְעֵלָה.

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶלְקִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׁה לְעֵלָה בְנִי וַיִּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו (שם, ד-ה)

אחר שנפרד אברהם מנערו, ברגע הראשון בו הוא נמצא עם יצחק לבדו, מתארת התורה בפסוק ו – וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֵצֵי הָעֵלָה וַיִּשֶׂם עַל יִצְחָק בֶּנּוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמֶּאֱכָלֶת. ויש להתבונן מה כוונת התורה בפסוק זה; האם כוונת התורה רק לתאר מי סחב את מה?! [עד הנה הנערים סחבו את העצים והאש ואין הנערים ממשיכים אתם.] אין זה מסתבר, כי מה זה באמת משנה מי לקח את מה?

הפסוק ממשיך – וַיִּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו. רש"י כאן, בפסוק ו, מפרש שיצחק עדיין לא ידע להיכן הוא הולך – וילכו שניהם יחדיו – אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר. אולם בפסוק ח, לאחר שאומר אברהם ליצחק – אַלְקִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׁה לְעֵלָה בְנִי "וילכו שניהם יחדיו", מפרש רש"י – יראה לו השה – כלומר יראה ויבחר לו השה, ואם אין שם לעולה – בני. ואע"פ שהבין יצחק שהוא הולך להישחט – וילכו שניהם יחדיו, בלב שוה.

ודברי רש"י צריכים יישוב; הרי דרכו של רש"י לפרש כדברי חז"ל, וחז"ל במפורש משווים ומדמים את שתי הפעמים שכתוב "וילכו שניהם יחדיו" יחד, וכותבים את אותם המילים גם בפסוק ו וגם בפסוק ח:¹

וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֵצֵי הָעֵלָה... וַיִּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו - זה לעקוד זה לעקד, זה לשחוט זה לישחט. (בראשית רבה נ, ג)

וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים... וַיִּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו - זה לעקוד זה לעקד, זה לשחוט זה לישחט. (שם, ד)

¹ ככל הנראה מקורו של רש"י הוא מן המדרש תנחומא (ע"ש), ולמד רש"י שיש מחלוקת בין המדרשים, ודברי התנחומא מתיישרים יותר בלשון הכתוב. אכן לפי דרכנו שיתבאר בהמשך, דברי המדרש רבה עולה יפה מן הכתובים, וגם אפשר שאין כאן מחלוקת כלל [ועיין בזה].

ובאמת שדרך התורה, כאשר היא רוצה לתת הדגשה, היא כופלת את אותם הדברים ואומרת אותם שוב.² נראה אם כן, ששתי הפעמים שנאמר "וילכו שניהם יחדיו", באות הן לומר דבר אחד עם הדגשה יתירה, וכדברי המדרש.

בפסוק ז – **וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר הֲנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הֲנֵה הָאִשׁ וְהָעֵצִים וְאִיהָ הִשָּׁה לְעֵלָה**. נשים לב ללשון הפסוק – **"וַיֹּאמֶר" יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר "אָבִי, הַמִּילָה "וַיֹּאמֶר"** כתובה פעמיים.³ ישנו מקום נוסף במקרא בו אנו מוצאים כדבר הזה, הוא במגילת אסתר – **"וַיֹּאמֶר" הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוּשׁ "וַיֹּאמֶר" לְאַסְתֵּר הַמֶּלֶכָה, מִי הוּא זֶה וְאִי זֶה הוּא אֲשֶׁר מְלָא לְבֹו לַעֲשׂוֹת כֵּן** (אסתר ז, ה). נראה, כי צורת התיאור הזאת, באה לתאר אמירה מיוחדת ושקולה. כפי שבסיפור במגילת אסתר, ניתן להרגיש את המתח השורר בחדר בשעה ששואל אחשוורוש את אסתר על זהותו של הצורר, במעמד הזה אסתר גם באה לחשוף בפניו את זהות עמה ומולדתה שהסתירה ממנו זה כמה שנים. באותו האופן נראה, כי גם שאלה זו ששואל יצחק את אביו, איננה שאלת תם – **"הֲנֵה הָאִשׁ וְהָעֵצִים וְאִיהָ הִשָּׁה לְעֵלָה?"** – כפי שמפרש האבן עזרא ורוב המפרשים, השאלה נאמרה עם הרבה מתח, כאשר כל מילה ומילה מדודה ושקולה. יצחק אינו שואל כלאחר יד, הוא מגשש את עד שניגש אל השאלה – **"וַיֹּאמֶר" יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר "אָבִי"**.

יצחק גם אינו ניגש ישיר אל השאלה עצמה, הוא מקדים ואומר **"אָבִי"**, ואברהם משיב לו **"הֲנִי בְנִי"**. רק אח"כ, יצחק שואל את השאלה **"הֲנֵה הָאִשׁ וְהָעֵצִים וְאִיהָ הִשָּׁה לְעֵלָה?"** כל זה מלמד על משקל השאלה, שאין היא שאלה כל כך פשוטה ותמימה.

עוד נשים לב, כי יצחק מזכיר את האש ואת העצים המוזכרים בפסוק הקודם, ואילו את המאכלת הוא משמיט, וזה למה? היה לו לומר **"הֲנֵה הָאִשׁ וְהָעֵצִים, וְהַנֶּחֱמָלָה, וְאִיהָ הִשָּׁה לְעֵלָה?"**

בפסוק ח – **וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹקִים יִרְאֶה לּוֹ הִשָּׁה לְעֵלָה בְנִי**, לפי האבן עזרא, אברהם מתחמק מהשאלה, והרי הוא כאומר ליצחק **"נִסְתַּדֵּר בְּעַזְ"ה"**. גם לפי פירוש רש"י אברהם ענה ליצחק תשובה מתחמקת, רק שתוך כדי הוא רמז לו את תכנית העקידה – **כְּלוּמֹר יִרְאֶה וַיִּבְחַר לּוֹ הַשֶּׁה, וְאִם אֵין שֶׁה לְעֹלָה – בְּנִי**. בשלב הזה כבר הבין יצחק שהוא עצמו השה, ועל זה נאמר – **וַיִּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּיו – בְּלֵב שׁוֹוֶה**.

על הדרך הזו בהבנת תשובת אברהם, יש לשאול; הרי מסופר בהמשך – **וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יִרְאֶה אֲשֶׁר יֹאמֶר הַיּוֹם בָּהֶר"ה יִרְאֶה** (בראשית כב, יד), ונראה ברור שיש קשר בין מה שאמר אברהם **"אֱלֹקִים יִרְאֶה"**, לבין מה שקרא אברהם את שם המקום **"ה' יִרְאֶה"**. כלומר, אברהם קרא למקום **"ה' יִרְאֶה"**, להנציח את הדברים שאמר ליצחק **"אֱלֹקִים יִרְאֶה לּוֹ הִשָּׁה לְעֵלָה"**. קריאת שם המקום, באה תמיד לספר את תוקף לב לבו של המאורע. מעתה, אם קורא אברהם את שם המקום על שם מה שנאמר **"אֱלֹקִים יִרְאֶה"**, הרי שהמסר הזה, הוא לב לבו של כל סיפור העקידה. קשה אם כן לפרש, שהמשפט הזה היה רק תשובה מתחמקת של אברהם. נראה, שצריך לפרש את הדברים באור אחר.

הפסוקים האלה, שזה עתה קראנו, באים להתמודד עם שאלת האבן עזרא; הרי ה' אומר לאברהם ללכת ולהעלות את בנו לעולה. לפי חז"ל, יצחק היה כבר איש מבוגר, בן ל"ז שנה. השאלה הגדולה שצריכה היא להעסיק את אברהם, היא שאלת האבן עזרא; אמנם אברהם יכול לעמוד בניסיון שלו, אבל כיצד הוא מביא לזה שגם יצחק ישתף עמו פעולה? אברהם צריך בדרך כל שהיא לחשוף בפני יצחק את תכניתו, ולגשת אל המצוה מתוך שיתוף פעולה מצד יצחק. מדרך ארץ, שאין ראוי לדבר בצורה ישירה על שחיטת אדם, יש בכך מעין מידת גסות. אברהם מעביר את הדברים ליצחק בצורה עדינה ובדרך רמז, וכאשר יתבאר.

ויש להוסיף, כי כפי שניתן להכיר את תפיסת עולמו של אברהם וצורת חייו, את המצוה הזאת – לקחת אדם אחר ולשחוט אותו – לא יעשה אברהם בהפעלת כוח, בעל כרחו של אותו אדם. אברהם יעשה זאת אך ורק מתוך רצון אמתי ושיתוף פעולה מלא מצד אותו אדם שנבחר לקרבן. כאשר אומר ה' לאברהם להעלות את יצחק לעולה, אברהם מבין, שחלק מן המצוה הוא לתווך את הדברים ליצחק באופן שאף הוא ייגש אל המצוה בלב שלם ובנפש חפצה וימסור עצמו לקרבן לה'.

אברהם אינו רוצה לבוא ליצחק ולומר לו **"ה' צִוּוּהוּ אוֹתִי לְהַעֲלֹת אוֹתְךָ לְעֹלָה, בְּבִקְשָׁה בּוֹא אִתִּי"**. כשישמע יצחק את הדברים האלה, לא יהיה בידו של אברהם לגלות את רצונו האמתי של יצחק; גם אם הוא יסכים אל המהלך, המצוה הזו הוטלה עליו בכפייה בצורה שאין לו דרך לסרב, ובפרט מאחר שמדובר באביו ורבו. אברהם בוחר להעביר ליצחק בדרך רמז את תכנית מצות העקידה, בצורה בה יבין יצחק את האמת שבדבר כי זהו הדבר הנכון לעשות. בדרך זו, כאשר יצחק אכן מוסר את עצמו לקרבן, הוא עושה זאת מתוך רצון אמתי, ולא כמי שבא בצורה כפויה אל המצוה.

אמר רבי יצחק: בשעה שבקש אברהם לעקוד יצחק בנו אמר לו: אבא! בחור אני, וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך, ושמא תפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן. אלא, כפתני יפה יפה! מיד, ויעקד את יצחק. כלום יכול אדם לכפות בן שלושים ושבע אלא לדעתו?! (בראשית רבה נו, ח)

² כמו בסוף ספר שמות יש בשני פסוקים בזה אחר זה **"וּכְבוֹד ה' מָלָא אֶת הַמִּשְׁכָּן"**, ועוד עמנו דגמאות רבים. במאמרנו לפרשת וירא (תשע"ט) **וַיִּקְוּ וַיִּלְכּוּ יַחְדָּיו** הראינו, כי בסוף הפרשה נאמר בפעם **הַשְּׁלִישִׁית**, כשחוזר אברהם אל נערי – **וַיִּקְוּ וַיִּלְכּוּ יַחְדָּיו** אל באר שבע. ההליכה **"יַחְדָּיו"**, הוא נושא דומיננטי לאורך פרשת העקידה, וכאשר בארנו באותו המאמר, עיי"ש.

³ המילה **"וַיֹּאמֶר"** כתובה ארבע פעמים בפסוק.

ובכן, מיד לאחר שנפרד אברהם מנעריו עם יצחק⁴, הוא עושה משהו – **וַיִּקַּח אֲבִרְהָם אֶת עֵצִי הָעֵלֶה וַיִּשֶׁם עַל יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמֶּאֱכָלֶת**. בפסוק הזה אברהם מספר ליצחק בדרך רמז להיכן הם הולכים; בכל פעם שאדם מקריב קרבן, אפשר לחלק את מרכיבי הקרבן ל"**שתיים שהן ארבע**" – שניים המקריבים ושניים הנקריבים: הסכין והאש, למול הבהמה והעצים [הסכין השוחט למול הבהמה הנשחטת, והאש השורפת למול העצים הנשרפים]. אברהם בא ועושה חלוקה; **וַיִּקַּח אֲבִרְהָם אֶת עֵצִי הָעֵלֶה וַיִּשֶׁם עַל יִצְחָק בְּנוֹ** – את העצים הוא שם על יצחק, ואילו את האש והמאכלת הוא לוקח בידו – **וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמֶּאֱכָלֶת**. בכך אברהם מבטא כי ה"**מקריבים**" נמצאים בידו, ואילו אצל יצחק נמצאים ה"**נקריבים**".

נוכל עוד לדקדק את הלשון – **וַיִּקַּח אֲבִרְהָם אֶת עֵצִי הָעֵלֶה וַיִּשֶׁם עַל יִצְחָק בְּנוֹ**, שלא נאמר "**ויתן אל**" יצחק בנו, אלא לשון "**שימה על**". אברהם, בפעולה הזאת בא לבטא כי יצחק הוא הקרבן וראוי "**לשים עליו**" את העצים, שניהם יחד הולכים להיות מוקריבים לה'. כך מתארים חז"ל במדרש (ב"ר נו, ג) את הדבר: **ויקח אברהם את עצי עולה – כזה שהוא טוען צלובו בכתפו** [כמו אדם צלוב הטוען את עציו עמו לשריפה]. כלומר, יצחק הלך יחד עם עציו לקראת העלאתו לקרבן עמהם.

אברהם לעומתו – **"וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמֶּאֱכָלֶת**. הוא לוקח בלקיחה אקטיבית את האש ואת המאכלת "**בידו**", כמי שעומד מוכן ומזומן למצוה [בדומה למה שעומד המוהל מוכן עם הסכין לפני ברית המילה]. בכך הוא מבטא את היותו האדם המקריב.

יצחק אכן הבין את הרמז – **"וַיִּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו"**, הוא הולך בלב שלם ובנפש חפצה. לאור ההבנה הזאת, מה נפלאים דברי חז"ל שאמרו על המשפט הזה – **וילכו שניהם יחדו – זה לעקוד וזה ליעקד, זה לשחוט וזה לישחט**. כפי שבארנו, יש כאן שני דברים: האש והעצים, המאכלת והבהמה. כנגד האש והעצים אמרו – **זה לעקוד וזה ליעקד** [כמו שכתוב בהמשך – **וַיַּעַרְךָ אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֵד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׁם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים**], וכנגד המאכלת והבהמה [יצחק] אמרו – **זה לשחוט וזה לישחט**.

עם זאת, בינתיים הכול נעשה רק בדרך רמז, עדיין טרם דיברו ביניהם אברהם ויצחק על הדבר. בכדי שייגשו שניהם אל המצוה מתוך שותפות מלאה וחיבור אמתי, הם צריכים גם לדבר יחד. יצחק צריך לשמוע מאברהם את עומק המשמעות במצוה הזאת, כדי שיפנים ויתחבר אל המהלך הנשגב והנעלה אליו הוא הולך. יצחק פותח – **וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אֲבִרְהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר "אָבִי וַיֹּאמֶר "הֲנִי בְנִי"**, כפי שהקדמנו, האמירה הזאת הייתה מאוד דרמטית, וכל מילה נאמרה עם הרבה מתח. הוא פונה לאביו ואומר "**אָבִי**", ואברהם משיב ואומר "**הֲנִי בְנִי**". החיבור הזה של הבן עם אביו, הוא עצם הנקודה אליה חותר יצחק להגיע. יצחק רוצה להתחבר אל אביו, להבין את תוקף לב לבה של המצוה, ומתוך כך לגשת בשותפות מלאה אל המשימה הכה נשגבה.

יצחק מוסיף ושואל בצורה מחושבת ומושכלת – **הֲנָה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִי־הָשָׁה לְעֹלָה?** השאלה הזאת היא חצי תשובה. ובעצם, היא לא באמת שאלה, היא קביעת הנחה בצורת שאלה. יצחק אומר – **הֲנָה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים**, אני רואה את האש לעומת העצים, אולם השם – **וְאִי־הָשָׁה לְעֹלָה**. הוא בעצם מתכוון לומר "**ואני השם לעולה**", אלא שאין מתאים להוציא את הדבר מפיו [בדומה למה שכתבנו לעיל, שאין זה מדרך ארץ לדבר בצורה ישירה על שחיטת אדם]. מטעם זה הוא גם לא מזכיר את המאכלת. יצחק מבין ויודע שהוא עצמו השה, ואין מתאים להזכיר את המאכלת שכל מטרותיה היא לשחיטה. בצורת השאלה הזו, יצחק אומר לאביו "**הבנתי את הרמז**", וכעת הוא רוצה לשמוע מאביו את המשמעות בצעד הזה אותו הם עושים יחד.

אברהם משיב לו ואומר – **אֱלֹקִים יֵרָאֶה לּוֹ הָשָׁה לְעֹלָה, בְּנִי**. במשפט הזה, השיב אברהם ליצחק על שאלתו בצורה מושכלת, תשובה המכילה משמעות כפולה כמו השאלה; מצד אחד הוא כביכול עונה על שאלת התם על מה ששאל יצחק "**וְאִי־הָשָׁה לְעֹלָה?**", ומאידך הוא נוגע בלב עומק משמעות הקרבן. אברהם מסביר ליצחק, כי קרבן זה שונה במהותו מכל שאר הקרבנות; בכל פעם שאדם מקריב קרבן, את הבהמה בוחר האדם ואותה הוא מעלה לקרבן, ואילו בקרבן המדובר כאן מסביר אברהם, **אֱלֹקִים יֵרָאֶה לּוֹ הָשָׁה לְעֹלָה** – ה' בעצמו בוחר לו את השם לקרבן⁵. "**יֵרָאֶה**" – מלשון "**יראה ויבחר**" [כך פירש רש"י – כלומר, יראה ויבחר לו השם].

לאחר שאמר אברהם ליצחק את הדבר הזה, שוב אינו צריך לפרט יותר. אם הקב"ה בעצמו בוחר קרבן, הרי אין ספק שיש משהו מיוחד בקרבן עצמו בו חפץ הקב"ה. הקרבן הזה בהכרח חייב להיות ממין האדם; במין הבהמה, אין הבדל בין בהמה לחבירתה, רק במין האדם יש ייחודיות לכל אדם באשר הוא. מעתה, אם הקב"ה בוחר באדם להיות קרבן, וודאי שהבחירה היא באברהם. ומכיוון שאברהם הוא **המקריב**, הרי שיצחק בנו הוא השם לעולה. הקב"ה בחר בקרבן משותף בין אברהם ויצחק – אברהם המקריב ויצחק הנקרב. יצחק מבין ומפנים, והכתוב מעיד – **וילכו שניהם יחדו – זה לעקוד וזה ליעקד, זה לשחוט וזה לישחט**.

וַיִּקְרָא אֲבִרְהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא "ה' יֵרָאֶה"; אברהם אבינו מנציח לדורות את הבחירה של הקב"ה ביצחק ובזרעו. יצחק התקדש בקדושת קרבן, וכל ישראל ממשיכים להיות קרבן לפני ה'. המקום הזה, הוא המקום בו עוד יראה ה' ויבחר תמיד את ישראל לו לקרבן.

⁴ ראה מאמרנו לפרשת וירא (תשע"ט) **ויקומו וילכו יחדיו**, שכאן היה הבירור המפריש ומבדיל את יצחק, הוא היחיד שנבחר להיות קודש לה'.
⁵ יש כאן נקודה עמוקה. בשאר הקרבנות, אין ה' בוחר את הקרבן, מפני שאין לה' צורך בבהמה עצמה – "**הירצה ה' באלפי אילים**"?! הקרבן בא מצד האדם לסמל את היחס שלו מול ה', ולכן האדם הוא זה שבוחר לעצמו את הקרבן. רק בקרבן ממין האדם, ה' חפץ באדם המסויים הזה מפני המיוחדות שיש בו, ולכן ה' הוא זה שבוחר לעצמו את הקרבן.

אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם "בִּהְרֵה ה' יִרְאֶה": שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה "יִרְאֶה" כָּל זְכוּרָךְ אֶת פְּנֵי ה' אֶלְקֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר (דברים טז, טז); בשעה שעולים ישראל לרגל, הם באים לעמוד לפני ה' ולהיבחר שוב לקרבן. [בדומה למה שמסופר אצל אברהם – וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אסר נאחז בסבך בקרניו, וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו, אף ישראל נצטוו בשעה שעולים לרגל במצות – ולא יראה את פני ה' ריקם, כל אחד עולה עם קרבן עולה בידו].⁶

נשים לב, כי אברהם לא קרא למקום "אלוקים יראה" כלשון שאמר ליצחק, כי אם "ה' יראה". הרבה יש להעמיק במשמעות השמות, אך זה דבר ברור, כי השם "אלוקים" הוא השם בפרק א של בראשית – "בראשית ברא אלוקים" וכו'. שם "ה'" התחדש בפסוק הפותח את פרק ב – "ביום עשות ה' אלוקים ארץ ושמים".⁷ כפי שבארנו בעבר,⁸ במהלך של פרק א, תפקיד האדם הוא להתמסר ולהתבטל לפני ה', הוא השלב הראשון בבניית הקשר עם הקב"ה. השלב השני, הוא המהלך של פרק ב, בו האדם שותף בבריאה ומעמיד את עצם מציאות חייו להיותם חיים לפני ה'.

כל זמן שהיה אברהם סבור שה' חפץ בקרבן עולה כפשוטו – לשחיטה, הרי שהקרבן הזה הוא במהלך של "אלוקים יראה". אולם, אחר שאומר לו מלאך ה' – **אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה**, מבין אברהם שהקרבן אותו נבחר יצחק להיות, אינו קרבן במהלך של ביטול החיים, כי אם במהלך של קיום החיים והעמדתם לפני ה'. אברהם אם כן קורא למקום "ה' יראה"; במעמד הזה התגלה רצון ה' בעולם, כי אין חפץ לה' ב"קרבן אדם" על ידי מסירות הנפש לשחיטה וביטול החיים, את זה מסמל האדם על ידי הקרבת הבהמה לפני ה' לעולה. ואילו האדם, ה' חפץ בקיום חייו, ולהיות עמו בקשר של "ראייה" פנים אל פנים.

בתחילת ספר שמואל מסופר על חנה – **ותדר נדר ותאמר ה' צבאות אם ראה תראה בעיני אמתך וזכרתי ולא תשכח את אמתך ונתתה לאמתך זרע אנשים, ונתתיו לה' כל ימי חיי ומורה לא יעלה על ראשו** (שמואל א א, יא). כשאמרה חנה **"ונתתיו לה' כל ימי חיי"** היא בעצם מקדישה את בנה להיות קודש לה'. בהמשך הפרק אומרת חנה לאלקנה בעלה את תכניתה – **כי אמרה לאישה עד יגמל הנער והבאתיו "ונראה את פני ה'" וישב שם עד עולם**. שמואל הנביא, העמיד את כל חייו בצורה של חיים לפני ה'. אמנם כי בתחילת חייו גדל שמואל בבית ה', בהמשך חייו היה יוצא שמואל ומלמד לכל ישראל תורה ומשפט – **והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל את כל המקומות האלה** (שם ז, טז). זו הצורה המתוקנת בה חי האדם כקרבן לפני ה'.

"איש כי יפליא נדר בערכך נפשות": זה שאמר הכתוב **"פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם"** (משלי יא, ל). אם יהיה אדם צדיק, ואף על פי שהוא צדיק ואינו עוסק בתורה, אין בידו כלום. אלא, **"פרי צדיק עץ חיים"** – זו תורה, שמתוך שהוא בן תורה, הוא למד היאך לוקח נפשות, שנאמר **"ולוקח נפשות חכם"**. שאם ידור לערוך נפשות, הוא למד מן התורה היאך עושה. ואם אין בידו תורה, אין בידו כלום.

כן את מוצא ביפתח הגלעדי, מפני שלא היה בן תורה, אבד את בתו. אימתי? בשעה שנלחם עם בני עמון, ונדר באותה שעה, שנאמר **"וידר יפתח נדר... והיה היוצא... והיה לה' והעליתיו עולה"**. באותה שעה היה עליו כעס מן הקדוש ברוך הוא. אמר, אילו יצא מביתו כלב או חזיר או גמל, היה מקריב אותו לפני? לכך זימן לו בתו. כל כך למה? כדי שילמדו כל הנודרים, הלכות נדרים וקונמות, שלא לנהוג טעות בנדרים. **"והנה בתו יוצאת לקראתו... והיה כראותו אותה ויקרע את בגדיו ויאמר אהה בתי... ואנכי פציתי פי אל ה' ולא אוכל לשוב"**... כיון שבקש לקרבה, היתה בוכה לפניו. אמרה לו בתו, אבי, יצאתי לקראתך בשמחה ואתה שוחט אותי? שמא כתב הקדוש ברוך הוא בתורה שיהיו ישראל מקריבין לפני הקדוש ברוך הוא נפשות אדם? אין כתיב בתורה **"אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה?"**! – מן הבהמה ולא מן בני אדם. אמר לה, בתי, נדרתי **"והיה היוצא אשר יצא והעליתיו עולה"**, שמא כל הנודר יכול הוא שלא לשלם נדרו? אמרה ליה, והרי יעקב אבינו שנדר ואמר, **"ויכל אשר נתן לי עשר"** וגו', ונתן לו הקדוש ברוך הוא שנים עשר בנים, שמא הקריב להקדוש ברוך הוא אחד מהם? ולא עוד אלא חנה, שאמרה **"ותדר נדר ותאמר ה' צבאות אם ראה תראה"** וגו', שמא הקריבה את בנה לפני הקדוש ברוך הוא? כל הדברים האלה אמרה לו, ולא שמע לה... עלה ושחטה. ורוח הקדש צווחת, נפשות הייתי רוצה שתקריב לפני? **"אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי"**. **"אשר לא צויתי"** – לאברהם שישחוט את בנו, אלא אמרתי לו **"אל תשלח ידך"**, להודיע לכל האומות חיבתו של אברהם, שלא חשך את יחידו ממני לעשות רצון בוראו. **"ולא דברתי"** – ליפתח להקריב את בתו... **"ולא עלתה על לבי"** – זה מישע מלך מואב, שכתוב בו בשעה שנפל ביד מלך ישראל **"ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה"**. מי גרם למישע שיקריב את בנו? – על שלא היה בן תורה. שאילו קרא בתורה, לא אבד את בנו, שכתוב בתורה **"איש כי יפליא נדר והיה ערכך הזכר... ואם נקבה היא"** וגו'. הוי **"ולוקח נפשות חכם"**.

(מדרש תנחומא בחוקותי)

להרשמה: shiuriholzman+subscribe@googlegroups.com להערות: shiurimholzman@gmail.com

⁶ עם זאת, עיקר המצוה הוא מה שנאמר בצורה חיובית – **יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ**, לבוא ולעמוד לפני ה' וליראות פנים אל פנים, אלא שבשביל לעשות את המצוה בצורה הנכונה אל לו לאדם לבוא בידים ריקניות – **וְלֹא יִרְאֶה אֶת פְּנֵי ה' רִיקָם**.

⁷ ראה רש"י בראשית א, א.

⁸ ראה מאמרנו לפרשת ויקרא (תשע"ט) **אם עולה קרבנו**.